

14.1 Echtscheiding

B.E.S. Chin-A-Fat

In deze paragraaf wordt met betrekking tot de toepassing van mediation in familiegeschillen concreet ingegaan op de toepassing in echtscheidingen, veelal aangeduid als scheidingsbemiddeling.¹ Deze term zou tot verwarring kunnen leiden: het doel van een scheidingsbemiddeling is niet het verzoenen van partijen die een echtscheiding overwegen, doch de term is ingeburgerd als 'vertaling' van de term mediation op het gebied van echtscheidingen.²

14.1.1 Historie

Ontwikkeling van het vak

De oorsprong van scheidingsbemiddeling in Nederland kan worden gekoppeld aan de scheidingsmelding (zie paragraaf 14.1.3) van Hoefnagels en heeft sinds de jaren negentig van de vorige eeuw een grote ontwikkeling doorgemaakt. Aan de wieg van de methode staan Hoefnagels en MacGillavry, respectievelijk jurist (alsmede psycholoog) en psycholoog. Beiden hebben hun stempel gezet op de oprichting (in 1990) en de invulling van de opleiding van de Vereniging van Advocaat-Scheidingsbemiddelaars (VAS), die op 1 januari 2003 fuseerde met de Vereniging van Personen- en Familierechtadvocaten en thans de vereniging van Familierecht Advocaten Scheidingsbemiddelaars (vFAS³) is. De VAS (evenals de toepassing van scheidingsbemiddeling) groeide snel; deze groei paste in de ontwikkelingen die zich in die periode voordeden in het echtscheidingsprocesrecht.

Vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw stonden wetswijzigingen in het echtscheidingsrecht in het teken van vereenvoudiging en depolarisering: in plaats van verschillende mogelijke gronden voor echtscheiding werd één grond (duurzame ontwrichting) ingevoerd. Er werden daarnaast inspanningen geleverd om de wetgeving zodanig aan te passen dat partijen niet tegen elkaar zouden strijden, maar om hen te stimuleren hun conflicten gezamenlijk en buiten de rechter om op te lossen.⁴ Het aantal gemeenschappelijke verzoeken tot echtscheiding is in de afgelopen jaren ook inderdaad gestegen: terwijl in 1999 48,4% van de verzoeken gemeenschappelijk was, was dit in 2007 al 60,1%.⁵ In ieder geval tot 2005⁶ zijn scheidings- en omgangsconflicten de meest voorkomende toepassingsgebieden van mediation.

¹ Vanzelfsprekend kunnen ook partijen die niet gehuwd zijn, doch een geregistreerd partnerschap zijn aangegaan of hun relatie niet juridisch hebben geregeld, ook voor scheidingsbemiddeling kiezen.

² In deze paragraaf worden afwisselend de termen mediation (algemeen) en scheidingsbemiddeling (specifiek) gehanteerd.

³ De vFAS kent eigen gedragsregels en een eigen klacht- en tuchtrecht (zie voor het klachtenreglement en het reglement van de Stichting Tuchtrecht Scheidingsbemiddeling (STS): www.vfas.nl).

⁴ Een voorbeeld hiervan is de omzetting van de procedure die gevoerd dient te worden bij echtscheiding; in plaats van het dagvaarden van een partij in een dagvaardingsprocedure met een eiser en gedaagde, dient sinds 1 januari 1993 een verzoekschriftprocedure te worden gevolgd. Hierbij dient een partij een verzoek tot echtscheiding in, waartegen de ander zich mag verweren. Bovendien mogen partijen ook een gemeenschappelijk verzoek tot echtscheiding indienen (art. 1:154 Burgerlijk Wetboek).

⁵ Hoewel tegenwoordig veelal wordt gezegd dat het aantal echtscheidingen (per jaar) blijft stijgen, blijkt dit niet uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS): sinds 2003 ligt het aantal scheidingen per jaar rond de 32.000. Het aantal echtscheidingen sinds 2000 tot 2003 bedroeg respectievelijk 34.650, 37.104 en 33.179. Zie voor statistieken over echtscheiding: www.cbs.nl.

⁶ Zie www.nmi-mediation.nl onder cijfers en trends.

Experimenten Scheidings- en omgangsbemiddeling

Om een antwoord te krijgen op de vraag of er een echtscheidingsprocedure kon worden gevormd die (met mediation) voldoende waarborgen voor de zwakke partij bood, zette het ministerie van Justitie in 1998 Experimenten Scheidings- en Omgangsbemiddeling op, waaraan wetenschappelijk onderzoek werd gekoppeld (Chin-A-Fat & Steketee, 2001). De experimenten werden landelijk opgezet en uitgevoerd in de ressorten Amsterdam, Leeuwarden, 's-Hertogenbosch en 's-Gravenhage. De kosten van de mediations van voor het Experiment geselecteerde NMI-erkende mediators (bestaande uit advocaten, psychologen, maatschappelijk werkers en een kleine categorie overig), werden in het Experiment vergoed.

Uit het onderzoek bleek dat in het Experiment Scheidingsbemiddeling in 77% van de bemiddelingen partijen volledige overeenstemming (een ondertekende overeenkomst) bereikten. Uit de interviews met de mediators bleek bovendien dat voor hen een 'geslaagde' mediation meer omvatte dan het ondertekenen van de afspraken. Veel mediators gaven aan dat een eventuele verbetering in de verhouding tussen partijen daarin eveneens een belangrijke component was en vonden het ondertekenen van een overeenkomst geen eis om de mediation als geslaagd te bestempelen.

Partijen in beide experimenten gaven aan het mediationproces zeer te waarderen, evenals het optreden van de mediator. Over de uitkomsten van het proces waren partijen in het Experiment Omgangsbemiddeling wat minder tevreden dan in het Experiment Scheidingsbemiddeling. In beide experimenten bleken de in de mediation gemaakte afspraken na een jaar nog in stand te zijn.

Uit het Evaluatieonderzoek bleek eveneens dat kinderen nauwelijks bij de mediation werden betrokken. Ouders en mediators voerden als redenen hiervoor aan dat het de verantwoordelijkheid van de ouders is om afspraken over de kinderen te maken, en dat de kinderen te jong waren. Uit het Experiment Scheidingsbemiddeling bleek dat 36% van de ondervraagde kinderen (N=48) met de mediator had willen spreken en in het Experiment Omgangsbemiddeling was dat 29% (N=45). Overigens is er een aan de opleiding van de mediator gerelateerd verschil geconstateerd in de beslissing van de mediator om (al dan niet) met de kinderen te praten: gedragswetenschappers die getraind zijn op dit punt gaven aan dit eerder te doen dan advocaten.

Huidige context

Intussen zijn doorverwijzingen in echtscheidingszaken het stadium van experiment voorbij en geïntegreerd in het verwijzingsstelsel van Mediation naast rechtspraak. Bovendien is het mogelijk om voor bij de Raad voor Rechtsbijstand ingeschreven mediators (NB: ook anderen dan advocaten) een zogenaamde toevoeging voor een mediation aan te vragen.⁷ Teneinde een echtscheiding te verkrijgen, is inschakeling van een advocaat in Nederland nog altijd noodzakelijk, aangezien de echtscheiding door de rechtbank dient te worden uitgesproken.

De echtscheiding is formeel een feit wanneer de echtscheidingsbeschikking is ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand waar het huwelijk is gesloten. Partijen zijn overigens zeer vrij in het maken van afspraken over de gevolgen van de scheiding (bijvoorbeeld over partneralimentatie); partijen mogen echter niet zelf beslissen over het gezag (het ouderlijk gezag loopt na echtscheiding door; alleen de rechter kan beslissen over het opheffen van het gemeenschappelijk gezag en de toewijzing van het gezag aan één ouder).

⁷ Zie voor meer informatie over het systeem www.rvr.org. De cliënt betaalt een eenmalige eigen bijdrage bij een vrijwillige mediation; wanneer de cliënt wordt verwezen door de rechtbank, kan de eigen bijdrage op nihil worden gesteld. De mediator ontvangt een forfaitaire vergoeding voor een vast aantal uur.

14.1.2 Conflicten en betrokkenen

Conflicten

In een echtscheidingsproces kunnen zich op een aantal terreinen conflicten voordoen, waarvoor toepassing van mediation zich bij uitstek leent. De conflicten in een echtscheidingsprocedure concentreren (zie voor het onderscheid in het menselijk, zakelijk en juridisch proces van scheiden ook Hoefnagels, 2007) zich op het emotionele (het einde van het partnerschap) en het zakelijke en juridische (het leven in twee huizen en het regelen van bijvoorbeeld alimentatie en het verevenen van het pensioen).

Indien partijen kinderen hebben, is het maken van afspraken over de zorg over de kinderen veelal niet alleen een praktisch maar ook emotioneel onderwerp (niet meer elke dag je kinderen zien) en daarnaast ook een juridisch onderwerp (denk aan de informatieplicht en de kosten van de kinderen). Wanneer partijen uit elkaar gaan, is mediation in sommige gevallen alleen gewenst of noodzakelijk als het om de afspraken over de kinderen gaat. Het is ook mogelijk dat partijen al enige tijd uit elkaar zijn en dat zich nadien conflicten over de omgang met de kinderen voordoen.

In scheidingsbemiddelingen is het maken van afspraken over omgang vaak een vast onderdeel van het mediationtraject. Mediation in omgangszaken (omgangsbemiddeling) kan als species van scheidingsbemiddeling worden aangeduid en er zijn mediators die zich alleen met dit onderdeel bezig houden (zie hierover ook paragraaf 14.2 over omgangsbemiddeling). Indien de rechtbank in een lopende echtscheidingsprocedure partijen naar mediation verwijst om daarin alleen over de kinderen te spreken, dient de mediator zich bewust te zijn van art. 9 in het NMI-Reglement 2008. In dit artikel is opgenomen dat lopende procedures over aanverwante kwesties dienen te worden opgeschort, tenzij (zie art. 14 van het Reglement) de mediator hierover andere afspraken met partijen maakt (en die ook vastlegt).

Voorbeelden van conflicten die zich kunnen voordoen op het terrein van de emotionele scheiding zijn bijvoorbeeld het vertragen van het proces door de partij die de echtscheiding niet wenst, het 'weggeven' van zaken als gevolg van schuldgevoelens of het 'opeisen' van zaken als gevolg van boosheid. De emotionele aspecten maken een scheidingsbemiddeling vaak complexer dan een voornamelijk 'zakelijke' mediation. De emoties kunnen hoog oplopen wanneer fundamentele belangen op het spel staan, zoals erkenning voor een bepaalde positie binnen het huwelijk (één van de partners heeft bijvoorbeeld altijd voor de financiën gezorgd of een partner heeft juist altijd voor de kinderen gezorgd) of als het gaat om de invulling van het ouderschap na echtscheiding. Met betrekking tot het juridische (onder andere de verdeling van de huwelijksgoederengemeenschap of de afwikkeling van de huwelijksvoorwaarden) dienen partijen soms ook letterlijk zakelijke afspraken te maken als zij ook samen een onderneming hebben gehad of nog steeds hebben.

Betrokkenen

Betrokkenen bij een scheidingsbemiddeling zijn vanzelfsprekend de partijen die uit elkaar gaan, de mediator en soms nieuwe partners (zie ook paragraaf 14.2.2). Na een lange relatie zijn de levens van twee partijen vaak op veel terreinen met elkaar verbonden (partijen zijn bijvoorbeeld financieel afhankelijk van elkaar en hebben veelal een gezamenlijke vriendenkring) en zijn er meer spelers en belanghebbenden wier leven met dat van het gescheiden gezin te maken heeft (zoals bijvoorbeeld grootouders). Indien partijen ook samen een onderneming voeren, kan het zijn dat eventuele werknemers of medewerkers in hun werk worden geconfronteerd met de scheiding van hun baas/bazen. In de praktijk levert dit vaak naast de privé-spanningen ook de nodige letterlijk zakelijke spanningen op. In de mediation zal continuering van de bedrijfsvoering dan eveneens een onderwerp van gesprek zijn.

Kinderen

Bij veel scheidingsbemiddelingen zijn ook (minderjarige) kinderen direct betrokkenen. Hoewel kinderen als vanzelfsprekend door een scheiding worden getroffen, blijkt dat zij in de praktijk nauwelijks direct bij mediations worden betrokken waarin over hen wordt gesproken. Minderjarige kinderen worden ook veelal als de zwakke partij in een echtscheiding aangeduid, op grond waarvan zij speciale bescherming nodig hebben. Op grond van de Nederlandse wet (art. 809 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering vanaf 12 jaar en ouder) en internationale verdragen (art. 12 van het Verdrag voor de Rechten van het Kind) hebben kinderen het recht hun mening naar voren te brengen over zaken die hen betreffen. In toenemende mate betrekken ook mediators kinderen bij de mediation (zie ook Van Leuven en Hendriks, 2005). Een reden voor deze toename kan zijn dat in de beginjaren vooral veel advocaten als scheidingsbemiddelaars werkzaam waren die geen enkele training of ervaring in het spreken met kinderen hadden.

Spreeken met kinderen is enerzijds vanzelfsprekend: de afspraken die partijen in het kader van een scheidings- dan wel omgangsbemiddeling maken, betreffen evenzeer de kinderen als hun ouders. Anderzijds roept deze werkwijze wel vragen op, waarop in Nederland nog antwoorden moeten worden gevonden. Voorbeelden van dergelijke vragen zijn: wie moet met de kinderen spreken, de mediator of een externe deskundige, op welk moment in de mediation moet dat gebeuren, en wat als de ouders niet willen dat met de kinderen wordt gesproken? Onderzoeken in het buitenland hebben positieve onderzoeksresultaten opgeleverd over verschillende wijzen waarop kinderen bij mediation werden betrokken (zie bijvoorbeeld McIntosh, 2000 en McIntosh en Long, 2006).

14.1.3 Kenmerken

De scheidingsmelding

Het vraagt speciale kennis en deskundigheid om te gaan met blokkades in een conflict die zich voordoen wanneer aan de hierboven beschreven emotionele, zakelijke en juridische aspecten wordt gewerkt (zie Hoefnagels, 2007 en MacGillavry, 2002). Eén van de kenmerken van een scheidingsbemiddeling is derhalve dat extra aandacht dient te worden besteed aan de redenen van het uit elkaar gaan en de communicatie tussen partijen, voordat de zakelijke afspraken kunnen worden gemaakt. De scheidingsmelding (geïntroduceerd door Hoefnagels) speelt een belangrijke rol in de drempel die partijen over moeten gaan om 'los' van de emoties de zakelijke kanten van de echtscheiding te kunnen bespreken en hierover afspraken te maken. De scheidingsmelding is het moment waarop de ene partner aan de ander vertelt en uitlegt dat en waarom hij of zij ècht een scheiding wenst. Daarbij is het van belang dat die boodschap bij de ander binnenkomt. Wanneer de partnerrelatie tussen partijen niet goed is afgesloten en op dit punt emoties onverwerkt blijven, is de kans groot dat partijen in de toekomst opnieuw conflicten zullen krijgen. Immers, wanneer partijen kinderen hebben, zullen zij in de toekomst nog als ouders met elkaar dienen te communiceren. Het feit dat deelnemers aan de mediation vanwege de kinderen altijd met elkaar verbonden zullen zijn, geeft een extra dimensie aan een scheidingsbemiddeling. Vanwege de emoties en het soms breekbare of al verloren vertrouwen in elkaar, dient het toepassen van de caucus in scheidings- en omgangsbemiddelingen met extra voorzichtigheid te worden overwogen (zie over deze specifieke kenmerken en de caucus ook paragraaf 14.2.2). Overigens wordt ook in arbeidsmediations in toenemende mate expliciet aandacht besteed aan het afscheid nemen van elkaar.

De zwakke partij

Gerelateerd aan het afscheid en toekomstige communicatie is de discussie over de zwakke partij. In politieke discussies wordt vaak gesproken over de zwakke partij als zijnde de partij met de laagste opleiding ofwel het laagste inkomen (zie Chin-A-Fat, 2004). Uit binnen- en buitenlands onderzoek blijkt echter dat deze factoren niet van invloed zijn op de mate waarin een partij sterk, dan wel zwak in de echtscheidingsprocedure staat. Veel belangrijker in dezen is de vraag wie het scheidingsbesluit heeft genomen. De initiator van de scheiding kan worden gezien als de sterke en degene die niet wenst te scheiden als de zwakke partij. De scheidingsbemiddelaar zal zich van deze dynamiek bewust moeten zijn. Niet alleen om zijn eigen interventies hierop aan te passen, maar ook om partijen bewust te maken van deze dynamiek en de invloed daarvan op de afspraken.

Juridische consequenties

Een ander kenmerk van een scheidingsbemiddeling is dat, wanneer een oplossing wordt gevonden en afspraken worden gemaakt, deze per definitie juridische consequenties hebben (denk bijvoorbeeld aan het recht op alimentatie). Dit betekent dat de scheidingsbemiddelaar op de hoogte moet zijn van de juridische consequenties (en bij voorkeur ook de fiscale) zodat hij/zij partijen hierover kan informeren.

14.1.4 De mediator

Achtergrond en inhoudelijke kennis en vaardigheden

Het voorgaande wil echter niet zeggen dat advocaten de enigen zijn die als mediator in scheidings- en omgangsconflicten kunnen optreden. Juist vanwege de vele aspecten die een scheidingsbemiddeling kenmerken, kunnen bij uitstek meer deskundigen als mediator worden betrokken. Te denken valt aan psychologen die een rol kunnen spelen in het psychologisch proces van uit elkaar gaan (deskundigheid op het gebied van rouw of het verbreken van relaties), evenals ontwikkelingspsychologen dan wel pedagogen als het gaat om de kinderen. Maatschappelijk werkers die tot mediator zijn opgeleid, kunnen hun deskundigheid aanwenden als het gaat om het vormgeven van de nieuwe gezinsvorm in twee aparte huizen. Wanneer er sprake is van bijvoorbeeld huwelijksvoorwaarden of één van partijen een eigen bedrijf heeft, kan specifieke financiële deskundigheid en de inschakeling van een accountant-mediator van groot belang zijn. Ook notarissen met de voor hun beroep kenmerkende onpartijdigheid treden als scheidingsbemiddelaar op. Ook mediators met een andere achtergrond dan een juridische of gedragswetenschappelijke treden als scheidingsbemiddelaar op (bijvoorbeeld mediators met een achtergrond in communicatie). Inmiddels kennen verschillende beroepsgroepen aparte verenigingen waartussen uitwisseling plaatsvindt en samenwerkingsverbanden worden gevormd.⁸ Afhankelijk van de specifieke behoefte van partijen kunnen zij inmiddels een mediator kiezen die het best bij hun behoefte aansluit. Het komt eveneens voor dat twee mediators in een zaak tegelijk of na elkaar partijen begeleiden, afhankelijk van het onderwerp of de fase in de mediation.

De persoon van de mediator

Een scheidingsbemiddelaar zal naast de inhoudelijke aspecten van een scheiding en de vaardigheden die daarbij als mediator horen, ook als persoon over een aantal eigenschappen dienen te beschikken die hem een goede scheidingsbemiddelaar maken (en wellicht gelden de hierna volgende opmerkingen wel voor alle mediators?). Een goede scheidingsbemiddelaar

⁸ Naast de reeds genoemde vFAS zijn er bijvoorbeeld de sectie mediation van het NIP (Nederlands Instituut van Psychologen), de Vereniging van Mediators en Scheidingsbemiddelaars in het Notariaat (VMSN) en de Stichting Accountants Mediators (SAM).

zal steeds nieuwsgierig blijven (om de goede vragen te kunnen stellen), geduld moeten kunnen betrachten om zijn cliënten in hun tempo te blijven volgen (waarbij hij er vanzelfsprekend wel zorg voor draagt dat de mediation voortvarend verloopt) en de scheidingsbemiddelaar zal in staat moeten zijn cliënten zich bij hem veilig te laten voelen. Tot slot, maar niet in het minst, zal de scheidingsbemiddelaar ook zichzelf goed moeten kennen. Zijn vooroordelen/rode knoppen en dergelijke, die vanuit zijn eigen gezin van herkomst en in de loop van zijn eigen leven zijn ontstaan, kunnen zijn onpartijdigheid en professionaliteit beïnvloeden. Juist in een scheidingsbemiddeling kunnen juist die vooroordelen onbewust zijn. Een goed scheidingsbemiddelaar zal zich bewust zijn van die vooroordelen en training volgen om deze ‘blinde vlekken’ zichtbaar te maken, zodat hij zich permanent professioneel kan opstellen.

14.1.5 Ontwikkelingen in de politiek

Het ouderschapsplan

Onder meer naar aanleiding van de positieve resultaten van de Experimenten is de discussie over verplichte bemiddeling in scheidings- en omgangszaken ontstaan.⁹ In 2005 werden kort na elkaar twee wetsvoorstellen bij de Tweede Kamer ingediend, één door VVD-kamerlid Luchtenveld, dat als titel had ‘Wetsvoorstel beëindiging huwelijk zonder rechterlijke tussenkomst en vormgeving zorgvuldige scheiding’,¹⁰ en één door minister Donner dat als titel had ‘Voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding’. Beide voorstellen kenden veel overlap, met name wat betreft de introductie van het zogenaamde ouderschapsplan, en hadden als grootste verschil (Luchtenveld wel, Donner niet) het mogelijk maken van de buitengerechtelijke scheiding.¹¹ De Ambtenaar van de Burgerlijke Stand kreeg daarbij een uitgebreidere rol. Hoewel het wetsvoorstel Luchtenveld op 29 november 2005 door de Tweede Kamer werd aangenomen, verwierp de Eerste Kamer het voorstel op 21 juni 2006. Vervolgens is de behandeling van het wetsvoorstel Donner opnieuw opgepakt en ligt dit thans ter behandeling in de Eerste Kamer.¹² Zoals gezegd, staat het ouderschapsplan in de nieuwe wetgeving centraal. In een ouderschapsplan dienen ouders bijvoorbeeld afspraken vast te leggen over hoe zij de zorg voor hun kinderen na de scheiding willen delen (zie ook paragraaf 14.2.2). Aan het indienen van het ouderschapsplan is niet de eis verbonden dat de afspraken in het plan tot stand moeten zijn gekomen door middel van mediation. De minister geeft slechts aan dat ouders zich tot een mediator kunnen wenden. Wanneer het ouderschapsplan ontbreekt, zullen partijen niet-ontvankelijk zijn in hun verzoek (dit betekent dat de rechtbank het verzoek tot echtscheiding niet mag/zal behandelen). De rechter kan partijen vervolgens naar een mediator verwijzen als hij de mogelijkheid aanwezig acht dat partijen tot afspraken kunnen komen. De verwachting is dat het wetsvoorstel Donner binnenkort wet zal worden.

Procesmonopolie

In de toekomst wordt het procesmonopolie van de advocaat waarschijnlijk doorbroken. Minister van Justitie Hirsch Ballin kondigde bij brief van 28 maart 2007¹³ aan een wetsvoorstel te willen indienen dat het mogelijk maakt dat notarissen een gemeenschappelijk verzoek tot echtscheiding kunnen opstellen en indienen bij de rechtbank. Voorwaarde is wel dat partijen geen kinderen hebben en samen afspraken hebben gemaakt. De notaris mag,

⁹ Op 10 december 2002 werd door de Tweede Kamer een motie van Kamerlid Dittrich (D66) over verplichte bemiddeling aangenomen.

¹⁰ Tweede Kamerstukken 29 676.

¹¹ Zie voor kritiek op beide wetsvoorstellen M.V. Antokolskaia. *Herziening van het echtscheidingsrecht. Administratieve echtscheiding, mediation, voortgezet ouderschap*. Amsterdam: SWP, 2006.

¹² Kamerstukken I, 2007-2008, 30145, C.

¹³ Kamerstukken II, 2006-2007, 30145, nr. 9.

indien nodig, partijen ook ter zitting vertegenwoordigen. De ministerraad heeft eind mei 2008 akkoord gegeven aan het wetsvoorstel. Er zijn de nodige adviezen ingewonnen en het wetsvoorstel ligt thans bij de Raad van State.¹⁴

14.1.6 Ontwikkelingen in de praktijk

Samenwerking beroepsgroepen

In de praktijk van de echtscheiding kan worden gesignaleerd dat niet alleen veel anderen dan advocaten en andere academici zich op de echtscheidingsmarkt begeven, maar ook dat steeds meer interdisciplinair wordt gewerkt. In de praktijk werken bijvoorbeeld advocaten en psychologen/pedagogen al vaak in eenzelfde zaak samen. Op het niveau van de beroepsverenigingen wordt door de vFAS, de VMSN en het NIP gezamenlijk gewerkt aan een beroepsprofiel voor de scheidingsbemiddelaar. Ook het NMI en de Nederlandse Mediatorsvereniging (NMV) werken aan een beroepsprofiel: in alle profielen wordt ook gezocht naar een andere term dan 'slechts' scheidingsbemiddelaar, zoals bijvoorbeeld de (gezins- en) familiemediator.

Collaborative divorce

Verder is 'collaborative divorce' uit de Verenigde Staten¹⁵ komen overwaaien: een methode waarin verschillende deskundigen (allemaal met een gedegen -mediation ervaring en training) in teamverband met elkaar samenwerken. Aangezien beide partijen wel ieder een eigen advocaat hebben (die hen individueel kan adviseren) doch wel volgens mediation-principes wordt gewerkt, lijkt deze methode uitermate geschikt voor echtscheidingen die om juridische, zakelijke of psychologische redenen gecompliceerd zijn en waarin partijen een individueel steuntje in de rug kunnen gebruiken. Het steuntje dat juist de scheidingsbemiddelaar vanwege zijn onpartijdigheid niet kan geven. Te denken valt aan scheidingsbemiddelingen, waarin de partners ook samen een onderneming drijven in de vorm van een vennootschap onder firma, of beiden 50% aandeelhouder zijn in een B.V. Het komt ook regelmatig voor dat er een dienstverband tussen de echtelieden bestaat, zodat ook de arbeidsrechtelijke aspecten (indien partijen besluiten ook hun zakelijke samenwerking te beëindigen) aan bod kunnen komen en partijen geadviseerd kunnen worden. Het team bestaat in de meest brede vorm uit twee advocaten, twee coaches (veelal psychologen) voor ieder der partijen en één financieel specialist en één kinderspecialist voor partijen samen. Bijzonder is dat alle partijen een overeenkomst tekenen waarin zij aangeven niet voor één van de partijen naar de rechter te gaan wanneer het bereiken van overeenstemming over de gevolgen van de echtscheiding in onderling overleg niet lukt. In Nederland wordt op dit moment een vereniging opgericht om deze 'nieuwe manier' van scheiden verder te ontwikkelen. Collaborative divorce ligt op het spectrum van aanbod bij echtscheidingen tussen mediation en een procedure op tegenspraak bij de rechtbank en wordt wel als een nichtje van mediation beschouwd.

Literatuur 14.1

Chin-A-Fat, B.E.S. en M.J. Steketee, *Bemiddeling in Uitvoering. Evaluatie Experimenten Scheidings- en Omgangsbemiddeling*. Utrecht: Verweij-Jonker Instituut, 2001.

¹⁴ Kamerstukken I, 2007-2008, 30145, C, p. 12.

¹⁵ Zie voor meer informatie de website van de International Association of Collaborative Professionals (IACP) www.collaborativepractice.com en C.A.R.M. van Leuven en B.E.S. Chin-A-Fat. Collaborative divorce: een toekomst in Nederland? *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht (FJR)*, 2006, nr. 10, p. 230-234 en M. Gunter en M. de Boorder. Collaborative divorce, een nieuwe manier van scheiden. *EB Tijdschrift voor scheidingsrecht* 2008, afl. 4, p. 66-69.

Chin-A-Fat, B.E.S., *Scheiden: (ter)echter zonder rechter? Een onderzoek naar de meerwaarde van scheidingsbemiddeling*. Dissertatie. Den Haag: Sdu, 2004.

Hoefnagels, P. Prof. dr., *Handboek Scheidingsbemiddeling*. Monografieën Privaatrecht. 3^e geactualiseerde druk. Deventer: Kluwer, 2007.

Leuven, C. van en A. Hendriks. *Kind in bemiddeling*. Amsterdam: SWP, 2005.

MacGillavry, D.H.D., *Scheidingsbemiddeling. Over techniek, strategie en attitude*. Houten: Bohn, Stafleu Van Loghum, 2002.

McIntosh, J., 'Child-inclusive divorce mediation: report on a qualitative research study'. 18 *Mediation Quarterly* 2000, 18,1, p. 5-69.

McIntosh, J.E. en Long, C.M. *Children beyond dispute. A prospective study of outcomes from child focused and child inclusive post-separation family dispute resolution*. Family Transitions Pty Ltd. LaTrobe University. Australian Government Attorney-General's Department, October 2006.

Tessler, P.H. en Thompson, P. *Collaborative Divorce*. New York: Regan Books, HarperCollins Publishers, 2006.

Webb, S.G en Ousky, R.D. *The collaborative way to divorce*. Plume, Published by Penguin Group, 2006.